

ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

ІГОР КОЛЯДА
РУСЛАН КУЦИК

**ЄВГЕН
КОНОВАЛЕЦЬ**

Харків
«ФОЛІО»
2023

Хто такий Євген Коновалець? Князь могутньої Руси-України? Гетьман козацької України, чи, може, президент нової української держави?

А якщо він ані князем, ані гетьманом, ані президентом української держави не був, то чому ж це всі щирі українські патріоти згадують його ім'я, ім'я Євгена Коновальця, з такою самою пошаною, як імена найславніших українських князів і гетьманів, а його портрет бачимо в кожній хаті поруч портретів Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Симона Петлюри, поруч із тими найбільшими синами України, що починали нову добу в нашій історії? Чому?

Петро Мірчук

У ньому замикалося 20 літ історії багатомільйонного і упертого народу, що, раз прокинувшись зо сну, вже не перестав, не зважаючи на рани й кров, натискати на залізну браму, зведену світовими переможцями, яка замикала йому шлях у майбутнє. Для нас було в цьому імені все — і стуготіння стотисячного українського селянського війська, що йшло зимовими шляхами на здобуття столиці, і підземні здригання двох дальших десятиліть.

Олег Ольжич

ЗАШКІВ — РОДИННЕ ОБІЙСТЯ КОНОВАЛЬЦІВ

Зашківці вирізнялись в околиці працьовитістю, скупістю й упертістю. Працьовитість давала їм достаток, скупість охороняла від пияцтва, а впертість тримала їх при своєму обряді і служила за підставу національного патріотизму.

Степан Шах

Старовинне село Зашків розташоване приблизно за 17 км на північний захід від Львова в напрямку до Жовква або за 14 км навпростець лісовими стежками. Південною частиною села протікає річка Недільщина. Найвищий схил Зашкових пагорбів називають Беркавицею.

«Було це дуже давно, жив на світі князь на ім'я Неділько. І мав він двох синів Зашка та Заваду. Хлопці мали хоробру вдачу, були допитливими, з дитинства навчали їх найкращі вчителі, зналися вони й на військовій справі. Та понад усе вони прагнули пригод. От прийшли вони до батька і почали просити, щоб відпустив їх світом поїздити, на інші князівства подивитись. От батько їм і каже: «Вибирайте собі коней з табунів, яких завгодно, і їдьте куди хочете».

Вибрали собі князевичі найкращих коней, набрали харчів, трохи золота і вирушили в дорогу. А так, як були вони братами дружніми, то поїхали одною дорогою. От їдуть вони, їдуть, гарцюють вони на своїх конях, полошать зайців та оленів, прислухаються до вовчого виття. Та, проїхавши ще пару десятків метрів, побачили вони над кронами дим. І було

тих димових струмків кілька. Час від часу долинав собачий гавкіт.

«Там живуть люди!» — зраділи брати.

Та не знали, яке розчарування їх чекає. Перейшовши зелену гору, побачили вони поселення, над яким літав змії, дишучи вогнем на беззахисних людей і запалюючи їх домівки. Царевичі вмиг кинулись на допомогу. Як дав змію булавою царевич Зашко — загнав змія по коліна в землю, як ударив царевич Зашко — убив змія. Раділи селяни своїм рятівникам і в знак подяки вирішили назвати своє поселення іменем старшого з князевичів Зашка — Зашків, і обрати його своїм ватажком.

Слава про хоробрих братів швидко розійшлася околицями. І жителі найближчого поселення, що розташувалось біля Зашкова, запросили собі за свого ватажка Заваду. Хоробрий брат Зашко дбав не тільки про своє село, він бажав волі і борюся за неї для усього поневоленого краю. А що князевичі сумували за своїм батьком Недільком, то вирішили назвати річку, що розділяє їх села Зашків та Завадів, його іменем — Недільщиною. Досі живуть в мирі та злагоді нащадки Завади і Зашка», — переповідає народна легенда, яку не раз у дитинстві чув малий Євген. Прийде час, і земляки складатимуть легенди і перекази вже про нього.

Перша письмова згадка про село Зашків («Saszcowo») датується 1377 роком, коли князь Владислав Опольський подарував Зашків монахам-домініканцям.

У 1399 р. архієпископ галицький Якуб дозволяє закласти каплицю в селі, аби тут монахи могли виконувати духовні обов'язки. А 27 листопада 1760 р., у день Архистратига Михаїла, у селі було висвячено церкву, збудовану на кошт самих зашківчан та Львівської митрополії.

У 1848 р. священником у селі Зашків був о. Стефан Ско-робагатий. Його правнуком і був Євген Коновалець. Після смерті о. Стефана, у 1855 р., Зашківську парафію обійняв його зять — о. Михайло Коновалець.

Зі слів товариша Є. Коновальця Степана Шаха, який народився в сусідньому Куликові, «Зашків — це було середньо-заможне село. Хати були дерев'яні, забудування просторі, обійстя чисті, дахи криті стріхами, а на них численні гнізда бузьків.

Посередині села на горбочку стояла мурована в 1908 році церква св. Михаїла (на місці давньої, з XVIII сторіччя, дерев'яної церкви, що її розібрали). Неподалік церкви була залізнична станція — за Австрії з двомовним, польсько-українським, написом.

Через село протікає річка, що її в Зашкові називали «Недільщина»... В цій Недільщині залюбки купались не тільки зашківські діти, а й чужі літники, що приїздили сюди під час вакацій зі Львова на «вивчаси»...

Зашківці вирізнялись в околиці працьовитістю, скупістю й упертістю. Працьовитість давала їм достаток, скупість охороняла від пияцтва, а впертість тримала їх при своєму обряді і служила за підставу національного патріотизму. Визначались вони при тому свіжим, здоровим виглядом, а жіноцтво своєю красою. У сусідньому Куликові хлопці співали, щоб, мабуть, докучити своїм міщанським дівчатам, злосливо характеристичну пісню: «В З'єскові дівч'єта — Солодкі малини, Наші кавальєри — Пицат аж за ними».

Живила зашківців чорна, урожайна земля, вдачу різьбили їм буйні ліси й квітчасті луги. Зашківські ліси гомоніли співами птиць, притягали до себе людей соковитими малинами, рясними чорницями, ожинами та м'ясистими грибами.

У районах зашківських лісів жило багато звірини. Були там стада сарн, оленів, безліч зайців, до села закрадалися з лісів лиси за курми, а коло гори Берекавиці ховались і борсуки. На левадах бджоли збирали «щедрий» мед, що його зашківські пасічники продавали давніше до куликівської медоситні, а віск до воскобойні, яка виливала свічки для вжитку церков і домашніх потреб (коли не було ще нафтових лямп) на всю куликівську околицю.

Мешканці Зашкова були твердими реалістами, але рівночасно й романтиками. Завдяки саме цим рисам характеру в Зашкові розвинулося суворе громадське, а рівночасно й жертвенне патріотичне життя. А керувала ним у трьох, а радше чотирьох поколіннях родина Коновальців».

На час, коли подружжя Коновальців розпочало своє учительське служіння, у селі Зашків було 223 будинки, 1357 жителів в гміні (1055 греко-католиків, 232 римо-католики, 49 ізраелітів, 21 інших віросповідань; 1183 русинів, 167 поляків, 7 німців).

Розділ другий

РОДОВЕ КОРИННЯ

З тої крові виросте
Покоління молоде,
Буде готове до бою.

Народна пісня

Коновальці належали до старої родини місцевих священників. Дід Євгена, о. декан Михайло Коновалець та його прадід по бабці — о. Скоробогатий — були парохами у Зашкові. Отже, кілька слів про дідуся Євгена. Парох о. Михайло Коновалець, 1824 року народження, був людиною енергійною, визначався проповідницьким талантом, його знали як щирого патріота та вірного народника. Завдяки цьому, він виділявся поміж священниками свого Яричівського деканату, користувався значним авторитетом, а львівська митрополіча консисторія іменувала його своїм почесним радником й деканом цього підльвівського деканату. Проте сам о. Михайло походив із міщанської родини там був родом із містечка Комарно, повіт Рудки, Перемиської дієцезії. Освіту здобув у Львівській духовній семінарії. Після її закінчення, Михайло одружився з Марією Скоробагатою — донькою о. Скоробагатого, пароха в Зашкові і яричівського декана.

Як і багато тогочасних родин, Коновальці належали до багатодітної сім'ї: у них було чотири сина і п'ять дочок. Найстарший син Орест пішов шляхами дідуся, став священником і був довголітнім парохом у Страдчі коло Львова. Другий син Євген був студентом у Львівському університеті та вивчав

право. Але, на жаль, під час проходження військової служби в австрійській армії він отримав запалення легень та помер. Третій, Михайло (батько Євгена Коновальця), вирішив залишитися у Зашкові, ставши директором місцевої школи. Четвертий, Володимир, також продовжив священницьку традицію сім'ї та став парохом Малехова, 5 км. на північ від Львова, а також прилучених до парохії Дублян, де була Державна Рільнична Академія. Цікавий факт, що остання, на жаль, стала центром польського наступу на українське релігійне і національно-культурне життя у Львівському повіті. Почесний радник митрополичої консисторії о. Володимир Коновалець енергійно й успішно боровся з цим наступом, побудував у Дублянах 1912 р. муровану церкву, заснував читальню «Прогресу», організував у Малехові станицю «Сокола» і навіть zorganizував духовий оркестр, що потім грав по всій місцевій околиці на українських святах.

Найстаршою донькою о. Михайла Коновальця була Олімпія, що вийшла заміж за о. Стрільбицького, пароха Наварії (Львівського повіту). Друга, Сидонія, одружилася з урядовцем Великопольським. Третя, Стефанія, стала дружиною о. Кислевського, що був парохом на Лемківщині та наприкінці 1896 р. виїхав до США. Четверта донька — Лукія — була заміжня з Іваном Устіяновичем, урядовцем товариства «Дністер» у Львові і діяльним членом «Сокола-Батька». П'ята — Євгенія, наймолодша, стала дружиною о. радника Володимира Стернюка, вельми заслуженого пароха в Пустомитах під Львовом, якого поляки у травні 1919 р. ув'язнили в Бригідках, найстарішій в'язниці у Львові, а потім вивезли до концтабору в Домб'є, що розташовувався в околицях міста Краків (Польща). Його дочка Оксана вийшла заміж за

проф. Северина Левицького, енергійного опікуна «Пласту» за часів міжвоєнної Польщі.

Родина Скоробогатих, як пряма гілка із самого Зашкова, була також численною й патріотичною своїм духом та діями. Обидва сина, Корнило і Стефан, були вчителями в народних школах. Три доньки: Марія (бабуся Євгена), Теодора й Анна. Старших дві були одружені зі священниками, а наймолодша, Анна, вийшла заміж за Михайла Мармаша, місцевого вчителя. Цікавим є той факт, що їхній син о. Володимир (нар. 1877 р.) перед Другою світовою війною (від 1929 р.) був останнім парохом Зашкова. Більшовицька влада його разом з дружиною і сином відправила до Сибіру, де усі й загинули. Як бачимо, родина Коновальців була доволі численною та знаною не тільки у Львівському повіті, але й у самому Львові.

ЗМІСТ

<i>Розділ перший. Зашків — родинне обійстя Коновальців</i>	5
<i>Розділ другий. Родове коріння</i>	9
<i>Розділ третій. Татко</i>	12
<i>Розділ четвертий. Ненька</i>	21
<i>Розділ п'ятий. Родинне виховання</i>	25
<i>Розділ шостий. Життя гімназиста: оточення та захоплення</i>	31
<i>Розділ сьомий. Студентські роки: початок громадсько-політичної діяльності</i>	41
<i>Розділ восьмий. У горнілі Великої війни</i>	48
<i>Розділ дев'ятий. У вирі Української революції</i>	53
<i>Розділ десятий. Комендант УВО та Провідник ОУН</i>	68
<i>Розділ одинадцятий. Кохання та родина у житті полковника Є. Коновальця</i>	85
<i>Розділ дванадцятий. Рокова зустріч в готелі «Атланта»</i>	105
<i>Література</i>	124